

УДК 811.161.2'243:37.041

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.15>

І. В. МАЛЕЦЬКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
Електронна пошта: 0673797643@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1912-7397>*

О. В. БЕРЕЗІНСЬКА

*старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Електронна пошта: priom_mgu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8542-4600>*

ЗВ'ЯЗОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ

У статті досліджується взаємозв'язок української мови і культури в контексті викладання української мови як іноземної. Підкреслено, що ефективне оволодіння мовою неможливе без занурення в культурне середовище, адже мова є не лише засобом комунікації, а й носієм історичної пам'яті, традицій, ментальності та духовних цінностей народу. Розкрито роль культурної складової у формуванні міжкультурної компетентності іноземних студентів, їхньої успішної адаптації до навчального і соціального середовища в Україні. Особливу увагу приділено культурним практикам як потужному засобу мотивації та залучення студентів до активного вивчення мови. Навчальний процес розглядається як цілісна система, у якій поєднано мовні знання з культурологічними аспектами: традиціями, святами, звичаями, літературою, мистецтвом і сучасними культурними процесами.

У роботі наведено приклади інтеграції культурного компонента у мовну підготовку: організація святкових заходів, мовно-культурні проекти, екскурсії, літературно-мистецькі вечори, використання автентичних текстів, мультимедійних матеріалів та сучасних онлайн-ресурсів («Ukrainer», «Prometheus», «Є-Мова» тощо). Обґрунтовано, що такі форми роботи підвищують інтерес до навчання, знімають психологічні бар'єри, сприяють розвитку комунікативних умінь та глибшому розумінню української культури. Виокремлено методичні підходи, що забезпечують ефективне поєднання мови й культури: культурологічний, комунікативно-культурний, проєктно-діяльнісний, мультимедійний та інтеркультурний.

Зроблено висновок, що включення культурної компоненти в навчальний процес не лише збагачує мовну підготовку, а й формує позитивний імідж України як держави з багатою історією та культурною спадщиною. Такий підхід сприяє розвитку у студентів навичок міжкультурної комунікації, підвищує їхню мотивацію до навчання та забезпечує комплексне засвоєння української мови в автентичному соціокультурному контексті.

Ключові слова: українська мова як іноземна, культура, міжкультурна комунікація, мовна освіта, іноземні студенти, мотивація, адаптація.

Поставлення проблеми. У сучасних умовах глобалізації та активного міжкультурного обміну значення мовної освіти зростає, зокрема в контексті навчання іноземних громадян в українських закладах вищої освіти. Вивчення української мови іноземними студентами – це не лише засвоєння мовної системи, а й входження в новий культурний простір. Мова постає як складне явище, що виконує не тільки комунікативну, а й когнітивну, аксіологічну, ідентифікаційну функції, а отже, тісно пов'язана з культурною парадигмою суспільства. Українська мова, як один із ключових елементів національної ідентичності, є носієм

історичної пам'яті, морально-етичних норм, ментальних характеристик народу.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема інтеграції мовної та культурної складових у навчальний процес. Досвід багатьох викладачів свідчить, що формальне вивчення граматики та лексики без занурення в культурне тло часто є малоефективним, тоді як поєднання мовного навчання з ознайомленням із традиціями, звичаями, літературною спадщиною та іншими проявами культури забезпечує цілісне сприйняття мови як живого соціокультурного явища.

Залучення культурного компонента до вивчення української мови як іноземної сприяє розвитку міжкультурної комунікації, полегшує адаптацію студентів до українського середовища, формує стійку мотивацію до навчання та розширює світогляд. Такий підхід не лише збагачує навчальний процес, а й сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі як культурно багатой, відкритої до діалогу держави.

Метою статті є аналіз ролі культурної складової у процесі викладання української мови іноземним студентам, виявлення ефективних методичних прийомів інтеграції мови й культури, а також узагальнення практичного досвіду викладачів, які успішно поєднують мовне навчання з міжкультурним вихованням.

Виклад основного матеріалу. Мова – це не лише засіб комунікації, а передусім один із найглибших і найстійкіших проявів культури народу. Вона акумулює в собі історичний досвід, цінності, уявлення про світ, систему норм і звичаїв, притаманних певному етносу. Через мову передається ментальність нації, її культурний код. Як зазначає дослідник М. Пірен, «у кожному слові закладено елементи національного бачення світу, а структура мови формує мислення її носіїв. Саме тому вивчення мови без урахування її культурного підґрунтя обмежує глибину пізнання і призводить до спрощеного розуміння комунікативних практик» [Пірен : 85].

Українська мова, як і будь-яка інша національна мова, є інструментом відтворення і збереження національної ідентичності. У її лексичі зафіксовано унікальні явища української культури – назви обрядів, страв, свят, предметів побуту, що не мають точних відповідників в інших мовах. Наприклад, слова «колядка», «рушник», «глечик», «калина» мають глибоке культурне забарвлення і потребують культурологічного коментаря для повноцінного розуміння іноземними студентами.

Крім того, мовна картина світу, яка формується у свідомості мовця, визначається особливостями синтаксису, морфології, фразеології. Наприклад, українські фразеологізми часто пов'язані з природою, родинними стосунками, сільським побутом, що відображає традиційний уклад життя українців. Іноземні студенти, які вивчають мову без урахування цих особливостей, можуть неправильно тлумачити зміст

певних висловів або не відчувати їхньої емоційної чи оцінної складової.

Окрему роль відіграє літературна мова – як найбільш кодифікована форма мови, яка одночасно є носієм культурної пам'яті. Українська література, поезія, пісенна творчість, усна народна творчість є джерелами лінгвокультурного матеріалу, який можна успішно використовувати у навчальному процесі. Через ознайомлення з художніми текстами іноземні студенти отримують доступ до національної міфології, символіки, типових образів і сюжетів, що є частиною українського культурного простору.

Таким чином, мова не лише відображає культуру, а й формує її, підтримує культурну спадкоємність, забезпечує її збереження в часі. У процесі навчання української мови іноземців важливо враховувати її культурну функцію – не тільки як об'єкта вивчення, а як засобу залучення до глибшого розуміння української дійсності.

Культурна адаптація – невід'ємна складова процесу викладання української мови іноземним студентам. Потрапляючи в нове мовне й культурне середовище, іноземці часто переживають стрес, пов'язаний із розривом між звичним укладом життя і новою соціокультурною реальністю. У цьому контексті роль викладача полягає не лише в навчанні мовним навичкам, а й у сприянні адаптації студентів до українського культурного контексту через цілеспрямовану педагогічну взаємодію.

Інтеграція культурних компонентів у викладання мови допомагає зняти психологічне напруження, розвиває емоційний інтелект, сприяє встановленню довірливих відносин між студентом і викладачем, а також між самими студентами. На думку Л. Берези «через культурні практики іноземні слухачі починають сприймати мову не як абстрактну систему, а як живий соціокультурний інструмент» [Берези: 47].

Наведемо приклади ефективної культурної адаптації в навчальному процесі:

– Святкування українських традиційних свят.

Одним із найпоширеніших способів залучення до культури є організація святкових заходів. Наприклад, до Дня Святого Миколая або Різдва викладачі разом зі студентами проводять тематичні заняття, де студенти виготовляють різдвяні листівки, вивчають колядки,

дізнаються про українські обряди та символіку. Під час таких заходів використовуються автентичні тексти, відео, пісні, елементи костюмів. Це не тільки урізноманітнює заняття, а й сприяє глибшому розумінню українського менталітету.

– Мовно-культурні проєкти.

Наприклад, у рамках навчальної теми «Українська кухня» студенти готують мініпроєкти, презентуючи національні страви: борщ, вареники, узвар. Під час роботи над проєктами вони не лише збагачують словниковий запас, а й дізнаються про історію, символіку та соціальні контексти вживання певних страв. У деяких навчальних закладах проводяться майстер-класи з приготування українських страв, що викликає жвавий інтерес і сприяє неформальному засвоєнню мови.

– Екскурсії та вивчення культурного ландшафту міста.

Викладачі організовують пішохідні екскурсії історичними місцями Києва, Львова, Харкова, Одеси тощо, під час яких студенти виконують завдання – складають короткі описи архітектурних об'єктів, записують нову лексику, беруть інтерв'ю у перехожих. Такі заняття інтегрують мовну практику з живим досвідом і сприяють соціальній інтеграції.

– Літературно-мистецькі вечори та театралізації.

Іноземні студенти активно долучаються до читання поезії Тараса Шевченка, Лесі Українки, сучасних авторів. У межах занять проводяться театралізовані постановки казок чи уривків із класичних творів, що допомагає краще зрозуміти образну систему української літератури. Наприклад, інсценізація уривку з драми-феєрії «Лісова пісня» дозволяє глибше відчувати зв'язок українців із природою, фольклорною традицією [Лещенко, Шевченко, Козуб :156].

– Залучення до волонтерських ініціатив і соціальних проєктів.

Іноземні студенти охоче долучаються до благодійних заходів, приурочених до Дня української мови та писемності, Дня незалежності, Міжнародного дня рідної мови тощо. Це дозволяє їм відчувати себе частиною громадянського суспільства, набутти комунікативної практики в автентичному середовищі та краще усвідомити соціальні цінності, притаманні українському народу.

Культурна адаптація не є факультативним елементом викладання української мови як іноземної, а становить важливу умову успішної мовної та соціокультурної інтеграції студентів. Вона сприяє створенню позитивного емоційного фону навчання, формуванню довготривалої мотивації до вивчення мови та глибшому розумінню української дійсності.

Як зазначають Т. Лещенко, О. Шевченко, В. Юфименко, що ефективно викладання української мови як іноземної потребує комплексного підходу, що враховує не лише мовну підготовку студентів, а й формування міжкультурної компетентності. Сучасна методика визнає, що мовна діяльність тісно пов'язана з культурною комунікацією, а отже навчальний процес має забезпечувати глибоке розуміння соціокультурного контексту вживання мови. У цьому аспекті доцільним є використання ряду методичних підходів, спрямованих на інтеграцію мовного й культурного компонентів [Лещенко, Шевченко, Юфименко:149–150].

1. Культурологічний підхід.

Цей підхід передбачає включення культурної інформації як невід'ємної частини мовного курсу. Метою є не лише навчити студента граматично правильного мовлення, а й сформувати його здатність до культурно адекватного спілкування. На уроці, присвяченому темі «Сім'я», викладач знайомить студентів з особливостями українських родинних традицій, структурою української родини, роллю бабусі та дідуся у вихованні дітей, а також із типовими звертаннями (наприклад: «ненька», «татусь», «хрещена мама»). Студенти порівнюють це з аналогічними поняттями у своїх культурах, що активізує міжкультурний діалог.

2. Комунікативно-культурний підхід.

Комунікативний підхід, посилений культурним контекстом, ґрунтується на створенні реалістичних мовних ситуацій із використанням автентичних матеріалів. Він орієнтований на формування здатності спілкуватися в умовах міжкультурної взаємодії. Студенти інсценізують ситуації, пов'язані з українськими побутовими реаліями: замовлення їжі в ресторані, звернення до лікаря, участь у весільному святі або похід на Великдень до церкви. Під час підготовки вони вивчають відповідні лексичні

одиниці, невербальні норми поведінки, норми ввічливості та мовного етикету.

3. Проектно-діяльнісний підхід.

Передбачає створення навчальних проєктів, у яких студенти досліджують певні аспекти української культури, інтегруючи мовні знання з культурними спостереженнями. Цей підхід розвиває дослідницькі навички, критичне мислення, самостійність і мотивацію. Проєкт «Культурні символи України»: студенти створюють мініпрезентації або постери про український вінок, вишиванку, писанку, кобзу, борщ тощо. Під час роботи вони дізнаються про походження символів, символіку кольорів і орнаментів, озвучують свої роботи українською мовою, обговорюють їх у парах або групах.

4. Мультимедійний та інтерактивний підхід.

Використання сучасних технологій (відео, подкасти, цифрові платформи, онлайн-квести) дозволяє подати культурну інформацію в доступній і привабливій формі. Це особливо важливо для молодіжної аудиторії.

Перегляд та обговорення фрагментів із сучасних українських фільмів чи серіалів («Кіборги», «Спіймати Кайдаша», «Моя улюблена Страшко») з наступним аналізом мовної поведінки героїв, вживання діалектизмів, розмовної лексики, культурних алюзій. Після перегляду виконується завдання на виявлення специфічних елементів мови: гумору, фразеологізмів, неформального спілкування.

5. Інтеркультурний підхід.

Цей підхід передбачає порівняння культурних кодів рідної культури студента й української культури. Він сприяє уникненню культурних бар'єрів, формуванню толерантності та розвитку глибшого розуміння іншого.

Під час обговорення теми «Свята» студенти презентують національні свята своєї країни, а викладач розповідає про українські (наприклад, Івана Купала, Трійцю, День Незалежності). Обговорення супроводжується аналізом спільних і відмінних рис, лексико-семантичних особливостей святкової лексики, ритуалів, символів.

6. Використання онлайн-ресурсів у культурно-мовній освіті іноземних студентів.

Сучасні цифрові технології суттєво розширюють можливості інтеграції мовного і культурного компонентів у процес викладання української мови як іноземної. Застосування

онлайн-ресурсів забезпечує доступ до автентичних матеріалів, що дозволяє вивчати мову у безпосередньому культурному контексті, а також брати участь у віртуальних заходах, подорожах та спілкуванні з носіями мови. Такий підхід сприяє формуванню комплексної лінгвокультурної компетентності студентів.

До ефективних інструментів культурно-мовної освіти належать:

– Освітня платформа «Prometheus» (<https://prometheus.org.ua>), що пропонує безкоштовні онлайн-курси з української мови для іноземців (рівні A1-B1) з інтеграцією культурних тем (традиції, історія, свята). Курси включають відеолекції, практичні завдання та тестування.

– «Український інститут» (<https://ui.org.ua>) – багатомовний ресурс, присвячений українській культурі, мистецтву, кіно, літературі та сучасним культурним подіям, який може використовуватися для реалізації проєктних робіт і культурних презентацій.

– Цифрова бібліотека «Українська література» (<https://ukrlib.com.ua>), що містить художні твори, фольклор, поезію та біографії письменників, слугує джерелом для лінгвокультурного аналізу, читання та дискусій.

– Освітній ресурс «LingQ» (<https://www.lingq.com>) – мультимовна платформа з інтерактивними текстами, подкастами і діалогами, де українська мова представлена прикладами реального вжитку з аудіо- і відеосупроводом.

– Канал «Ukrainer» (YouTube, <https://ukrainer.net>) – аудіовізуальний проєкт, який знайомить зі світоглядом, культурною мозаїкою регіонів України, сприяє формуванню уявлень про національну ідентичність, регіональні особливості та діалекти.

– Проєкт «Є-Мова» (<https://emova.language-ua.online>) – інтерактивна платформа для вивчення української мови у культурному контексті, створена за підтримки Міністерства культури України.

– Медіаплатформа «Суспільне Культура» (<https://suspilne.media/kultura>) – джерело сучасного лексичного матеріалу та прикладів публічного мовлення через новини культури, тематичні програми, документальні фільми та інтерв'ю [Добірка: 25].

Практичним прикладом інтеграції мовного і культурного навчання є використання теми

«Мистецтво і культура», під час якої студенти переглядають відеоматеріали про гуцульські традиції з каналу Ukraïner, виконують лексичні вправи на основі субтитрів, беруть участь у групових дискусіях та створюють презентації, порівнюючи етнічні особливості України та своїх країн.

Впровадження онлайн-ресурсів не лише урізноманітнює навчальний процес, але й надає студентам засоби для самостійного опанування матеріалу, що особливо актуально у змішаних та дистанційних форматах навчання. Таким чином, інтеграція мови і культури забезпечується через зміст навчальних матеріалів, організацію занять і педагогічні методи. Як зазначає К. Чала, «іноземні студенти, які навчаються за програмами з інтегрованим підходом, демонструють вищий рівень мовної компетентності та кращу адаптацію до соціокультурного середовища України, що є важливим чинником успішної комунікації і академічної інтеграції» [Чала: 58].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтеграція культурної компоненти у процес викладання української мови як іноземної є не лише доцільною, а й необхідною умовою ефективного мовного навчання. Мова виступає носієм культурної інформації, і без урахування цього факту вивчення мовних структур набуває формального характеру, позбавленого глибинного змісту.

Поєднання мовного та культурного навчання дозволяє іноземним студентам не лише опанувати лексико-граматичні одиниці, а й глибше усвідомити соціальні норми, традиції, ментальні коди українського народу. Таке навчання

сприяє формуванню міжкультурної компетентності, яка в сучасному глобалізованому світі є ключовою для ефективної комунікації.

Аналіз сучасних методичних підходів засвідчив, що найбільш ефективними є культурологічний, комунікативно-культурний, проєктно-діяльнісний, інтеркультурний та мультимедійний підходи. Залучення автентичних текстів, візуальних матеріалів, інтерактивних онлайн-ресурсів, а також організація культурно-освітніх заходів, таких як святкування традиційних свят, екскурсії, театралізовані вистави, участь у волонтерських проєктах значно підвищують зацікавленість студентів, сприяють емоційному залученню та більш природному засвоєнню мови.

Практичні приклади свідчать, що культурна адаптація позитивно впливає на психологічний комфорт студентів, полегшує їхню інтеграцію в українське суспільство та створює умови для формування стабільної мотивації до вивчення мови. Водночас викладач отримує можливість формувати гнучкий, життєво орієнтований навчальний процес, який відповідає сучасним тенденціям гуманітарної освіти.

Таким чином, поєднання мовної та культурної складових при викладанні української мови іноземним студентам варто розглядати як педагогічно обґрунтований, ефективний та перспективний напрям. Надалі доцільно розвивати дидактичні моделі, які враховують регіональні, етнокультурні й особистісні особливості студентів, а також поглиблювати міждисциплінарну інтеграцію, зокрема із соціологією, історією, фольклористикою, культурологією для створення більш цілісної картини мовно-культурного простору України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза Л. Формування етнокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 3. С. 46–49.
2. Добірка онлайн-ресурсів для вдосконалення української мови. Режим доступу: https://osvitanova.com.ua/posts/4281?fbclid=IwAR0jCcv_NI4gQsEXYK2lzt17NmSkiox0d43saHuPq6LXQfxMj1F1m0wLVcg. Дата звернення: 14.07.2025.
3. Лещенко Т. О., Шевченко О. М., Юфименко В. Г. Інтеграція компонентів культури в процес навчання іноземних студентів української мови. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1. С. 148–151.
4. Лещенко Т. О., Шевченко О. М., Козуб Г. М. Читаємо українською : посібник для іноземних студентів І–ІІ курсів (соціокультурний аспект). І частина. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2018. 129 с.
5. Пірен М. І. Українська мова – важливіший чинник єдності суспільства, формування української політичної нації та реалізації демократичних реформ. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2019. № 3. С. 85–90.
6. Чала К. Використання інформаційних систем та електронних видань у процесі вивчення іноземної мови у ВНЗ. *Вища школа*. 2019. № 4. С. 55–61.

REFERENCES

1. Bereza, L. (2022). Formuvannya etnokul'turnoyi kompetentnosti inozemnykh studentiv u protsesi navchannya ukrayins'koyi movy. *Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli*, (3), 46–49.
2. Dobirka onlayn-resursiv dlya vdoskonalennya ukrayins'koyi movy. (2025). *Osvitanova*. Retrieved July 14, 2025, from https://osvitanova.com.ua/posts/4281?fbclid=IwAR0jCcv_NI4gQsEXYK2lt17NmSkiox0d43saHuPq6LXQfxMj1F1m0wLVcg
3. Leshchenko, T. O., Shevchenko, O. M., & Yufymenko, V. H. (2019). Integratsiya komponentiv kultury v protses navchannya inozemnykh studentiv ukrayins'koyi movy. *Molodyy vchenyy*, (5.1), 148–151.
4. Leshchenko, T. O., Shevchenko, O. M., & Kozub, H. M. (2018). Chytayemo ukrayins'koyu: posibnyk dlya inozemnykh studentiv I–II kursiv (sotsiokul'turnyy aspekt). I chastyna. Poltava : FOP Harazha M. F.
5. Piren, M. I. (2019). Ukrayins'ka mova – vazhlyvishyy chynnyk yednosti suspilstva, formuvannya ukrayins'koyi politychnoyi natsiyi ta realizatsiyi demokratychnykh reform. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrayiny*, (3), 85–90.
6. Chala, K. (2019). Vykorystannya informatsiynykh system ta elektronnykh vydan' u protsesi vyvchennya inozemnoyi movy u VNZ. *Vyscha shkola*, (4), 55–61.

I. V. MALETSKA

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
E-mail: 0673797643@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1912-7397>*

O. V. BEREZINSKA

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Communication, International
Humanitarian University, Odesa, Ukraine
E-mail: priom_mgu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8542-4600>*

INTEGRATING UKRAINIAN LANGUAGE AND CULTURAL COMPONENTS IN THE INSTRUCTION OF INTERNATIONAL STUDENTS

The article investigates the interrelation between the Ukrainian language and culture in the context of teaching Ukrainian as a foreign language. It emphasizes that effective language acquisition is impossible without immersion in the cultural environment, since language functions not only as a means of communication but also as a carrier of historical memory, traditions, mentality, and spiritual values of the nation. The role of the cultural component in shaping the intercultural competence of foreign students and in facilitating their successful adaptation to the academic and social environment in Ukraine is highlighted. Particular attention is given to cultural practices as a powerful tool for motivating and engaging students in active language learning. The educational process is considered as an integrated system that combines linguistic knowledge with cultural aspects, including traditions, holidays, customs, literature, art, and contemporary cultural processes.

The study presents examples of integrating the cultural component into language training, such as the organization of festive events, language-and-culture projects, excursions, literary and artistic evenings, and the use of authentic texts, multimedia resources, and modern online platforms (e.g., *Ukrainer*, *Prometheus*, *Ye-Mova*). It is substantiated that such forms of work increase students' interest in learning, reduce psychological barriers, promote the development of communicative skills, and foster a deeper understanding of Ukrainian culture. Methodological approaches ensuring the effective integration of language and culture are outlined, including cultural, communicative-cultural, project-based, multimedia, and intercultural approaches.

The article concludes that incorporating the cultural component into the educational process not only enriches language training but also contributes to shaping a positive image of Ukraine as a country with a rich history and cultural heritage. This approach fosters the development of intercultural communication skills, enhances students' motivation for learning, and ensures comprehensive acquisition of the Ukrainian language within an authentic sociocultural context.

Key words: Ukrainian as a foreign language, culture, teaching, foreign students, adaptation, intercultural communication.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025